

170
8 9 32
XIV A 1d
1932
Lwów.

КООПЕРАТИВНА БІБЛІОТЕКА Ч. 9.

А. ГАВРИЛКО

В СІЛЬСЬКИХ СПОЖИВЧИХ КООПЕРАТИВАХ

Л Ъ В І В

1 9 3 2.

НАКЛАДОМ АВТОРА. — З ДРУКАРНІ ВИД. С-КИ „ДІЛО“ РИНОК 10.

Тогож автора вийшли:

„Кооперативна Бібліотека“

- Ч. 1. „Підстави кооперації“.
- Ч. 2. „З чим бореться у нас кооперація?“
- Ч. 3. „Як кооперація стремить до мети?“
- Ч. 4. „Кооператива, від якої походить споживча кооперація“.
- Ч. 5. „Кооперативи рільників“.
- Ч. 6. „Що лихого у наших господинь та як боротися з лихом“.
- Ч. 7. „Роля учительства в кооперації“.
- Ч. 8. „На низинах кооперації“.

А також видання Р. С. У. К.

- Ч. 9. „Коли повстає недостача товару?“
- Ч. 10. „Між кооп. продавцями“.

ЗАМОВЛЯТИ

В КООПЕРАТИВНИХ ЦЕНТРАЛЯХ
АБО ЧЕРЕЗ КНИГАРНІ.

КООПЕРАТИВНА БІБЛІОТЕКА Ч. 9.

А. ГАВРИЛКО

**В СІЛЬСЬКИХ СПОЖИВЧИХ
КООПЕРАТИВАХ**

Л Ъ В І В

1 9 3 2.

НАКЛАДОМ АВТОРА. — З ДРУКАРНІ ВИД. С-КИ „ДІЛО“ РИНОК 10.



ЗА ПРАВИЛЬНУ НАЗВУ.

Впродовж кількох десятків літ досліджують діяльність кооперативів і їх класифікують, та не можуть з цим дійти до ладу. Ось велику більшість наших кооперативних організацій, бо до три тисячі, почали офіційно*) називати кооперативами загального заступу і збуту. Ті кооперативи не є ні продукційними, ні ремісничими, ні організаціями праці. Чи є вони такими, як вказує їх названня?

Під поняттям кооперативів для заступу і збуту розуміють найчастіше фахове провадження спеціальної, гуртової торгівлі хліборобськими „потребами“ (заступ) та хліборобськими продуктами (збут). Наші сільські кооперативи майже ніде не є місцями такого фахового заступу та збуту. Вони є — подавляючою більшістю — крамницями чито навіть тільки крамничками мішаних товарів. Таких крамниць в приватних руках більше по наших селах, чим кооперативів. Ті приватні торгівлі, звичайно, багатші, як наші кооперативи, вони також приймають усюди замість готівки яйця, збіжжя, клочча і інші рільнічі продукти, через них переходить, мабуть, навіть багато більше рільнічого продукту з сіл до міських посередників, як через наші кооперативи. Та всеж таки ніхто не назве такої сільської крамнички, наприклад: домою заступу та збуту. Не назве так свого „інтересу“ і власник, бо він уважає його тільки споживчою крамницею для села. Виходило би, що і ті наші сільські кооперативи не слід називати так, як тепер їх називають, а треба би називати так, як давніше ми їх називали, а то: споживчими кооперативами сільського типу або і без „сільського типу“.

Хіба село всюди в цивілізованому світі не є консументом? Хіба мали або денебудь мають тривалі успіхи ті, що аплікували та аплікують селови господарську самовистарчальність? Прошу показати силу, яка би раз на все вигнала з європейського села навіть і каву, чай, риж та інші кольоніяльні товари!

А хіба в наших горах і на всьому підгір'ю, як воно довге і широке, не йде цілий рік в сільських торгівлях, так само, як і по містах, і мука, і крупи, і хліб, і ярина? Хіба взагалі великі ріжниць в асортименті товарів в сільських кооперативах та в міських наших кооперативних склепах? Хібаж є взагалі яканебудь ріжниця між такою кооперативною на селі, а у сусідньому містечку? Чому в містечку

*) Кооперативна Рада!

„споживча“ кооперація, а на селі „загального закупу і збуту“? Чи може виправдувати таке окреме названня ріжниця в двох-трьох родах товарів, які, в малесенькій кількості, бувають на селі, а нераз не треба їх мати в місті? Здається, що через таку дрібну причину не став би ніхто серйозно за-клясифіковувати інакше ті самі сільські та містечкові чи міські кооперативи... А взагалі, мабуть, немає ще у нас по-важніших господарських рацій для того, щоби інакше клясифікувати такі самі кооперативи з осідком на селі, а інакше з осідком в місті, супроти чого, не здається нам помилкою, мимо респекту для офіційного названня, у цих міркуваннях таки приймати, що поза нечисленними спробами, немає ще у нас, властиво, чистих кооператив закупу і збуту, немає таких кооператив ні спеціального закупу та спеціального збуту, ні немає загального закупу та збуту, бо майже всі ті кооперативи, які так офіційно називають, це по інтенції їх основників на селі і по їх головним торговельним функціям головно і переважно: кооперативи споживчі.*)

Правда, в споживчій сільській торгівлі мусить йти також виміна консумційних товарів за рільнічі продукти, правда, що вже є кооперативи, в яких торг за сільські продукти дорівнює торгівлі за споживчі товари, а десь (рідко) може його і перевищує, однак цей увесь закуп і збут йде ще нефахово, він є тільки консеквенцією провадження торгівлі споживчими товарами в середовищі рільників, які часто не мають готівки і платять продуктами свого господарства, хоч самі не раз і не доїдають.

Узгляднюючи таке господарське обличчя нашого села, намагаємося творити, так дуже нам потрібні, також кооперативи (чистого і фахового) закупу і збуту, але ще їх не маємо, а як будуть вони в нас, то їх структура буде інша, і — відомо — опремо їх на дещо інших принципах, як ті, на яких організують споживчу кооперацію. А знаємо, що помилкове опертя усякої організації на невідповідних принципах є однозначне з творенням організацій мертворожденних або організацій хвилевих, які самі себе знищують щоденними чинностями, що не будуть доцільні зогляду на дійсні, життєві умовини. Тож і не в назві вся важність справи...

ПРО ПРИНЦИПИ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ.

В році 1944 заповнять містечко Рочдель в Англії делегати від народів всього світу. Поприїздять вони туди без огляду на політичне обличчя Англії чито взагалі землі в той час. Мусять приїхати, мусять у століття отворення першої споживчої, раціонально зорганізованої кооперативи клони-

*) Як і називає їх всюди широке громадянство.

тися пам'яті основників її. Будуть там тоді напевно промови про те, що ніщо ніколи не зблизило світу до господарської справедливості так, як замисли тих основників — зпролетаризованих рочдельських ремісників. Щераз і щераз величатимуть 28 передовиків руху, який, серед загального визиску, взявся бороти з егоїзмом людини, мав в незчислимих баталіях за 100 літ незчислимі успіхи і уявляє собою продукт творчості соток мільйонів, які щодня найбуденнішою діяльністю угрунтовують добро на землі. Перед величним імпульсом склоняють щераз голову всі...

Тут пригадаймо собі, що той імпульс не виявився самим отворенням споживчої кооперативи при Жаб'ячій вулиці в Рочдель, а виявився він принципами, які створили і пристосували рочдельські кооператори. Ці принципи давали, і до нині дають, споживчій кооперації найбільшу суму гарантій успіху, трівки та розвитку. А прості, а всім зрозумілі вони. А є в них життєва правда та далекосяглість у людські стосунки. Не відмовмо собі глянути на кілька з тих принципів, актуальних для нас.

1. Кожна організація, яка має власне реформаторське завдання, не повинна бути залежна матеріально від нікого постороннього. Тому-то рочдельці ставлять своєму товариству „справедливих піснів“ засаду: матеріальних засобів доставляють організації тільки самі члени.

2. У всякій організації мусить бути розумна обережність, щоби не створювати собі ворогів внутрі і зовні. Отже казали: проч з кооперації сварні політичні та релігійні, в кооперативі рочдельців не вільно було навіть порушувати таких тем. Отже: ціна товарів в кооперативі має бути така, як на місцевому ринку, бо — між іншим, вияснили потім — не треба з приватними торговцями заводити непотрібних спорів.

3. Громадянство, якого взаїмвідношення опирається на визиску, само себе заперечує, само себе нищить. Рочдельське товариство прямує до зорганізованя світу без визиску, отже є там гасло: звертайте членам доходи, які на оборотах з ними осягнули, а мірою звороту має бути в споживчих організаціях не вложений капітал, а сила консумції, яку член виявляє закупками в організації.

4. Вчіть усякого видаткувати на споживчі цілі не відповідно до засобів, яких надіється, а відповідно засобам, які є вже на долоні. Проч з боргами! Продавайте в споживчій кооперативі тільки за готівку, а виховаєте господарсько здорові одиниці, не дасте притоки нікому нищити себе довгами, а організації не забирете оборотових фондів.

5. Сягаючи в далечінь майбутнього, не забувайте, що тільки освічена людина зрозуміє наші ідеали і буде жити для них, отже: не жалійте ніколи видатків на освіту.

Та годі далі любоватися рочдельськими принципами! Бже кілька тут пригаданих дає свідоцтво їх доцільности та

організаційної вартости. Економісти і соціологи всіх народів признають тим принципам так велике значіння, що будують на них цілу систему практичного солідаризму, себто кооператизм, який економічною доцільністю та суспільною метою манить гарних духів землі досягати найдостойніші для людини ціли.

ЯК У НАС З ПРИНЦИПАМИ?

Таких кооперативів, які матеріально залежні тільки від своїх членів, є в нас мало. Якийсь невеликий відсоток буде таких установ, та більша пайка споживчих кооперативів залежна від усяких кредиторів.

Щоби кооперативи набрали кредитів у своїх повітових центрах, про те більшість тих центрів як слід дбала. Не дармо організаційним завданням тих центрів є приймати міри для розвитку кооперації в районі. Цей розвиток розуміли деякі з тих перших опікунів кооперативів на місцях не інакше, а тільки так, як його розуміє широка маса нашого населення. Коли в кооперативі є багато товарів, коли служба не нарікає, коли кооператива ставить собі, наприклад, гарний дім — так це, звичайно, найкращий доказ розвитку установи, без огляду на те, відки походять засоби на такі благодати.

Щоби було багато товарів в кооперативах, давала їм неодна повітова централь на кредит кілька забажали. А повітові централь мали доволі товарів, бо натискали на Центрсоюз, щоби надсилав їм на кредит якнайбільше товарів. Вряди-годи повітові централь готівкою платили за товари. Платили, та не готівкою зложеною членами організації, але засобами досягненими з кредитів, які побирали на проценти всюди, де тільки вдалося.

На долі кооперативної будівлі здавнень-давня домагалися такої постановки діла. Там найліпшим директором є той, який все в місті дістане, який перехитрить і пана, і жида, і без гроша навалить до склепу товарів, що аж радість розпирає село.

Розпирала радість усіх до тої пори, доки не прийшлося платити довгів. Тоді... тоді деякі повітові централь захиталися і їх треба було ратувати, або ще їх ратують. Та і впало вже багато над міру задовжених кооперативів! Або ще і не впали, але вони вже не є кооперативами, а є слухняним знаряддям гуртівників, їх кредиторів, в яких задовжилися давніше, коли ще не було своєї повітової централі, або, після того, як повітова кооперативна гуртівня відмовила дальшого кредиту чи упала. І так йде собі діло, йде напевно не вгору, а вниз, а в широких масах оповідають, що всему тому винен брак „розумних людей“, супроти чого росте там усіх обіймаюча туга за велитнями, які все дістануть, всего навезуть на село, не вимагаючи готівки, бо всіх зуміють пе-

рехитрити. Ось до чого доходить ся ломанням принципу раціональної господарки у споживчих кооперативах.

Або, знову, борговання... Проч з ним? Виховуйте нарід вдоволяти свої консумційні потреби тільки за готівку, а не жити надіями, якими дурні багатіють? В нас на долі не узнали цього принципу і кредитували. В даних членам і нечленам кредитах ми помістили увесь власний маєток кооператив, і зятягнені довги, і невивплачені належитости до РСУК, і все ще того замало. А тепер найдіть, прохаємо, такого генія, який стягнув би борги?! „Не стягаючи ж боргів — журиться не одна управа кооперативи — чим платити мемо власні довги, за що накупимо товарів?“ А населення домагається дальших боргів, не оден домагається їх, погрожуючи п'ястукком. „Кому не хоч дати, — мені, господареві, газді? Чому давніше давав? Чи я банкрот, чи що?“ Не дивниця, що погрожують. Таж довкруги, мало хто провадить раціональну господарку, отже і селяни не навчилися пристосовувати її ні у відношенню до себе самих, ні у своїх організаціях. І так через самі тільки борги багато зачинено кооператив, тільки через борги не йде багато споживчих кооператив, тільки через те ще мабуть багато їх впаде!

Яка інша атмосфера була, і є, навіть в цю пору кризи, у тих сільських кооператив, що купують товари тільки за готівку і тільки за готівку продають! Там нема браку засобів на потреби кооперативи, там нема ніякої журби, там не нарікають на управу та кооператорів, там, навіть в цей час, побільшилися нераз торги, бо господарі, задовжені у приватних торговців, лякаються своїх вірителів і не йдуть до них, а нічо тайком стукають у віконце до склепаря кооперативи і просять товару за готівку. Бачучи це, думаєш: ось само життя вчить, що і в нашій споживчій кооперативі є потрібна і конечна вірність рочдельським принципам, навіть і тоді ця вірність потрібна, якби й було доказано, що на селі існують у нас справді тільки споживчі відділи кооператив за купу і збуту, як це, мабуть, офіційно приймається.

ЗЛОВЖИВАННЯ.

Хіба стане хто сумніватися, коли кажуть, що раб, який віками не був керманичем свого життя, мусить бути гіршим продуктом історії, як той, хто був і є незалежним? Хіба можна уявляти раба без негативних рисок характеру? Хіба раб мав можливість віками, покоління за поколінням, досконалитися, хібаж він приймав участь в організаціях громадської думки і діла, хіба він адміністрував громадськими установами, з якими мусів зустрічатися? І хіба є ще багато таких незнайків, для яких булоби тайною, що негативні схильности поневоленої громади це пильно віками плеканий „скарб“ тих, які панували над громадою?

Давні це і відомі правди. І давно всі знають, що і ми не могли не підпасти під загальне правило та зі школи віків вийти бездоганними.

Ці правди мусять виявлятися і в нашій кооперації. Тож не мали би жадної слушности наші хвальки, які хотіли би вказувати на нашу кооперацію, як на доказ досконалости. Не може бути мови про досконалість там, де зловживали продавці, і касієри, і керовники, зловживали малограмотні селяни, але також бували зловживання одиниць з високою освітою. Тож цить хвальки! І ще не дуже радійте, що в наших сусідів є яркіші факти зловживань та що тих зловживань більше, чим у нас, бо це для нас мала потіха...

Причини зловживань усякі. Найпростішою причиною є, звичайно, злодійська хіть. Але це не буває часто. Найчастіше факт порушення кооперативного маєтку доволі складний.

Буває заслабо грамотний, а дуже часто зовсім непідготований до нового фаху продавець. Тоді він робить помилки і місяцями можуть його використовувати грамотніші та меткіші одиниці, а невинного формально притягнуть до відповіді.

Буває, що ті, в чиїх руках кооперативний маєток, не вірять у можливість точного обрахунку поміж десятками родів товару. Не вірючи, пробують чи не удалося би... Часом перший раз вдасться, бо ревізія „не виказала“. А тоді та перша удача створює явне злодійство, яке завсіди ревізія викрие.

Буває, що з лакімства порушують маєток. Вдома бульба та чорний хліб, а в склепі ласощі так міцно манять...

Жіночі принади як пражерело доброго та злого... Неоден відправлений продавець може дещо на цю тему оповісти.

Трагізм людини непідготованої на місце, за яке відповідає, нищить дуже багатих продавців. Хлопчакові за лядою йде голова ходором від раптового почуття вищости над іншими, а особливо над тими численними, що просять поборгувати (а борги залежні тільки від склепаря). Упоений своєю міццю, стратить продавець прямий шлях і скривить. А тяжче раз...

...Часом і голод мішає солідности.

По кожному ствердженім факті недостачі маєтку кооперативи, слідує зміна службовця, стягання шкоди. Часто урядують суди, все дається публичне згіршення, населення відвертається від кооперації. Буває, що зловживання та неможливість стягнути шкоду провадять організацію до руїни. А всюди можна почути, що всіх нас до руїни доведе недостача в нашім характері німецької солідности. Всюди було би легко заложити деякі продукційні підприємства (десь цегольню, десь млин, десь гарбарню, тощо), або провадити ве-

ликі, справдішні рільничі кооперативи та товариства, якби було більше солідности. Історія народу, закарбована в його інстинктах, спинює господарський поступ!

Цікавий симптом: майже не чути про зловживання в тих сільських кооперативах, які купують і продають тільки за готівку і взагалі примінують рочдельські принципи.

РЕВІЗОРИ.

Наш кооперативний ревізор є в дорозі до 160 днів в році, а обов'язаний в місяцях поїздок зужити на ревізії 21 днів. Ревізор спить річно в яких 70 ліжках (вчислюючи в те і долівку та лави), рідко в дорозі трапляється йому їсти обід, часто є в него мусовий голод від ранку до вечера. В ревізора найпильніша робота все тоді, коли в людей на селі роботи нема. Отже в осені та зимою, в інші пори року у час непогоди, а цілий рік, головно, в ночі. „Ми з того не живемо, а живемо з землі та з праці“ — оправдується управа, коли проситься кого бути свідком ревізії у невідповідну для рільника пору. А без управи не переведе ревізії, бо і не зможе перевірити рахунків установи без пояснення тих, що провадять кооперативу.

Ревізор все невиспаний, все трудний, все хухає на свої кости і тре очі, змучені спіанням при лихій лямпі. Є ревізори, які нарікають найбільше на безпереривне товариство. Всі люди знають, що вони товариське створіння і тому треба собі з людьми побалакати, а ще до того з чужими людьми. Балакають вони собі на здоровлячко і з ревізорами, так балакають, що нераз по 16-годинній безпереривній праці ще в ліжку мусиш їх вислухувати, бо ти гість. А ранком, буває, ще і не свитає, а на тебе вже ждуть, щоби побалакати. Розмови ж всюди майже ті самі, так, якби всі були тільки на одному і тому самому фільмі і якби всі були тільки зразковими кооператорами.

Ревізор більше, чим половину року не читає газет, майже ніколи не має в него вільної пори на читання книжки, він є часто потрійним абстинентом, а сниться йому світ повний чисел, яких розяснити не хочуть ні ангели, ні чорти. Не дармо страшили ревізорством немодних поетів, мало гнучких журналістів і занадто всім послушних інженірів.

Кооперативний ревізор хутко пізнає голу прозу життя і його крутіжі. Ревізорська робота це змагання з життєвою крутіжою, щоби виплисти на чисті води розрахунків поміж людьми та пізнати в чім є добро, а в чім зло.

Добро і зло не є у кооперативних ревізорів предметом якогонебудь філософування. Кожний з них одержує міру на такі поняття від ревізійної установи. Та, щоби дійти до мірення, треба в споживчій кооперативі, середно, до 10 годин списувати товари, борги, рухомий і нерухомий маєток,

другий такий час, середно, треба зужити на упорядкування записок в книгах, або, дуже часто, самому в книги вписати. Аж потім є можливість усталювати вірність матеріялу та оцінювати відношення поодиноких складників маєтку і довгу до себе та до цілости кооперативного підприємства. Вкінці треба виконати найважлишу роботу, то є використати вислід ревізії для науки раціональної господарки і для поширення на селі кооперативного знання. Після того, треба ще на місци зложити обширне звітлення про стан кооперативи і про вислід ревізії. Можна, іншими словами, сказати, що ревізор повинен бути в наших обставинах щось немов слідчий суддя, вируючий суддя та вчитель, а до того добре знати рахункове книговодство. Рівнож мусить ще бути ревізор ексекутором доручень даних ним чито ревізійною установою після ревізії.

Ревізори не часто нарікають гуртом на свою долю, але часто одинцем висказують оправдані або неоправдані претенсії до світу. А світ, очевидно, має претенсії до ревізорів. Ось зразок деяких: ревізори повинні збирати матеріяли до господарської монографії сіл, про кожне своє завваження ширшого, господарського значіння повинен ревізор надсилати добре зредаговані статті до часописів, обовязком ревізора є співробітничати в кооперативній пресі, осідком всіх ревізорів не повинен бути Львів, а повинна ним бути раз одна, другий раз друга, потім третя і т. д. повітова кооперативна централія, одним словом, не треба ревізорів в центрі нашого кооперативного руху, не треба їх ніде на стало, а вічно має бути ревізор та його сім'я — „літаючим голендром“. Такі жадання ставили до ревізорів головно у Львові.

А широке, кооперативно свідоме громадянство на долині кооп. будівлі, має, звичайно, ось які побажання до ревізорів: 1. щоби були міцні здоровлям, бо „ми на селі бідні і не можемо так тяжко працюючим людям дати тих вигід, яких їм треба“; 2. щоби збирали пильно матеріяли про господарку кооперативи, все перевірили, все знали, нічого не злегковажили; 3. щоби справедливо судили всіх; 4. щоби менше хвалили, а більше осуджували лихо, яке є, та вказували на лихо, яке може грозити кооперативі; 5. щоби розповідали докладно про стан кооперативи і показували відважно виновників зла у ній; 6. щоби розповіли, як там є у Львові, що діється в ревізійнім союзі, в інших кооп. централіях, як розвиваються тепер всюди наші кооперативи; 7. щоби частіше приїздили „до нас“ зі Львова.

Ревізори мають чомусь відвагу заявляти, що ці другі побажання до них є викональні, чого не можна сказати про перші „претенсії“, бо деякі з них були би навіть шкідливі для ревізійної установи, якби пішли їм на зустріч. Перші „претенсії“ були би ще, мабуть, і негуманними, бо відмовлялося би ними ревізорови найпримітивніших прав на людське життя.

Так заявляють ревізори, хоч і знають, що химерне те широке громадянство і раз воно хвалить, а другий раз розпинає і осуджує, кажучи: „Всему злому ревізори винні, бо... (тут, буває, подають про загал ревізорів і предметові аргументи*), але часто наводять „аргументи“ і казки дуже дотепні і смішні, а коні з того не хочуть сміятися, тільки ще головами потакують на доказ слухності). А бере собі те широке громадянство від загалу кооперативних працівників спокій, силу, недоспані ночі, та ніде в приходи того не нотує і не можна провірити: що робить з тим всім. Це найгірше горе...

ЧИ МИ ПОЛІТИКУЄМО?

В Жабю вбігла раз до кооперативи літничка варшавянка і просила подати їй кварглів. В кооперативі не було такого товару. Літничка цим браком нібито дуже розсердилася і довший час викладала мовчазним гуцулам, що всі тутешні кооперативи це не є ніяка торгівля, а є це політика. Що так воно, а не інакше — каже не одна і не оден із земляків тоїж літнички. Від давна кажуть у нас про це усякі пані і панове, головнож ті, що походять з кругів адміністраційного урядництва. Кажуть і мають на те докази. Ось зразок тих доказів: в кооперативі говорять по українськи, склеп удекорований реклямами в українській мові, пуделка та скриньки розмальовані українськими красками, в українські свята склеп зачинений, і члени і заряд українці. Само собою, що ці всі докази цілком стійні, їм ніхто не перечить і ніхто не стидається того, що наші кооперативи це організації українські і для Українців, які говорять своєю мовою, любуються в деяких красках і мають свої свята. Та хіба це політика? Хіба це все не загально в світі вимагані обовязки супроти своєї етнічної маси, супроти національності? Хіба є де закони, що п'ятували би виявлювання своєї національності як недозволене „політиканство“? Хіба природні звязки, які само собою лучать членів одної нації, не є тою першою підставою, яку муситься використовувати при такій масовій організації, як кооперація? Тож оставимо без ніякої уваги ті всі докази про політику в кооперативах, бо це опіня людей, які живуть з будження ненависти людини до людини, нації до нації, людей, які мають свої добрі користи з поширювання психології людодїства. Рівнож не станемо перечити, що бувають в членах кооперативи навіть діяльні і темпераментні одиниці всяких політичних переконань і всяких партій. Та хібаж не була би це політика найчистішої

*) Нпр. кажуть: ревізори дають менше, ніж могли би і повинні би, між ними є одиниці без глибших громадських інтересів і без глибшого розуміння кооперації, це бюрократи і т. інше.

води, коли при прийманню в члени жадали би декларації про політичне переконання або доказу партійної приналежності? А взагалі, можна би сказати, що у нас ніякої політики в кооперативах не дасться довший час провадити.

1. В кооперативі муситься давати докази, що збудувалося і будеється вартости конкретної, матеріальної користи для загалу. Будуйте ж щось вартісного не для загалу а, скажім, для одної партії. Хіба невдовзі не покинуть установу люди іншої партії? Хіба не скінчиться усяка можливість будування? Хіба згодом не стане сама організація?

2. Коли всі члени кооперативи однопартійці, то і тоді або трудно удержати кооперативу взагалі, або не дасться удержати самих партійців в кооперативі. Звичайно є так, що в людей партії більше взаємної адорації, як творчости, вони сонні, бо упоєні повнотою влади в себе без перешкоди. Вони себе взаємно так поважають, що нема кому провадити господарки, нема кому сказати нераз потрібного злісного слова, в них контролю неvistарчаюча, а супроти цього, в наших обставинах, знидіє установа, або знидіє уся „політика“ в ній. Останнє бувало і є та буде частіше і зправила.

3. Політична діяльність це, звичайно, в практиці, уміле жонгльовання вартостями, які є. Жадним жонгльованням не попровадите довго кооперативи. В кооперативі границі діяльності дуже обмежені, а засоби ще більше. Як провадите підприємство в розмірах невідповідних власному маєткови та догідним кредитам, — завалите установа. Як видатки не будуть в здоровому відношенню до прибутків, — завалите. Як не будете строго числитися з кон'юктурою, — завалите інституцію. Люди „політики“ в нашій частині Європи не звикли, звичайно, числитися з такими економічними категоріями і тому треба ствердити, що багато з них властиво не надається до провадження господарських всенаціональних установ, які то установи, між іншим, і через те повинні бути фактично більше, як це буває звичайно: політично неутралізовані.

4. Споживча кооперація по рочдельським принципам мусить бути політично цілком неутралізована. Ця організація узброює себе і своїх членів на життєву боротьбу тільки є зброю з арсеналу етики, навчаючи, що суспільне зло викорінюється головно досконаленням людини і її організації. Бона жадає, щоби все мати перед очима недостачу власного „я“, досконалити те „я“ і усправлювати взаїмвідношення між людьми. В цьому змаганні з власним „я“, з власними інстинктами, є хіба тільки такий рід політики, який справді походить прямисінько і безпосередно від грецького „поліс“, але в кооперації значить тільки вчитися взаїмно найкращого і найдешевшого завідування найважнішими своїми ділами. Цей науки треба кожній нації, кожній партії, кожній установі, кожній людині, так, як, наприклад, треба всім знати абетку.

А як безглуздям було би називати політикою науку читання і писання в своїй мові, так і без глуздів є всі ті, що в навчання абетки господарського самоурядування хотіли би впровадити в кооперацію політиканство, партійність чи яку іншу нетерпимість.

ПРОВАДИТИ НЕМА КОМУ.

Деж краще можуть виявлятися схильності і даровання людей з маси, як не в установах повного автономного заряду? Деж є поле більш доступне для одиниць, які хочуть блиснути адміністраторським таланом та творчістю в громадській праці, — як не в кооперативах?

Щоби мати вступ до органів кооперативи, треба бути її членом. Хтож вони, ті члени наших споживчих кооператив?

Вони, безумовно, в першу чергу наша сільська інтелігенція. Тільки інтелігент залежний від уряду не вступає у нас в члени кооперативи, або, як і вступив, не є ніколи активним її членом.

Свідоміші хлібороби є зправила всі в членах кооперативи.

До кооперативи преться кожний, хто аспірує на почесні уряди в громаді, кому треба довіря громади.

Рівнож є в членах кооперативи всі зв'язані посвояченням з особами правління чи службовцями. Це т. зв. „фамілія“.

Бувають ще в членах кооперативи з різних сторін туди вислані одиниці для обсервації, для спричинювання роздорів, для розеднування членів, для нищення кооперативи.

Щодо активності тих членських груп, то, напевно, не будемо в незгоді з правдою, коли скажемо, що сила їх активності степенується по протилежному порядку, як той, в яким тут їх вичислено.

Отже люди спеціально вислані до кооперативи найживіші в ній. Вони нерза є і в заряджуючих органах, але не все. Вони є все на нарадах, на зібраннях. Пізнати їх по тім, що все передбачують лихо і найвимовніше віщують зло якраз тоді, коли числа про діяльність установи показують її розвиток. Вони еднають собі несвідомих роздуванням дрібничок до розміру катастрофи, дрібничок, які нераз і є в кооперативі, але часто їх цілком нема. Ті люди знають, звичайно, про страшні факти в кооперативі, знають ліпше, як управа, надзирна рада і ревізори. Всі злочинці, всі обкрадають громаду, тільки вони є оборонцями ладу і маєтку. В управі такі одиниці все зловживають, все впроваджують анархію в ряди членів. Їх найкраще якнайхутше викинути з тих рядів, а то зогляду на ділання на шкоду кооперативи.

„Фамілія“ знає, чога хоче від кооперативи, а спосіб вияви того хотіння диктують фамілії їх довірені в завідую-



чих органах чито поміж урядовцями. Коли фамілія має більшість в кооперативі, то не допоможуть ніякі числа, ніякі факти, ніякі краски, ніякі картини при аргументованню конечности усунення фаміліантів чи зміни їм тільки корисної господарки на ліпшу. На всі аргументи фамілія мовчить, не раз потакує головами, не раз муркне хтось з них щось неясного, рідко хто відважно заперечить небажаній фамілії постановці діла. Та, трапляється, що заперечить, але в такій тонкій, солодко-млісній формі, що зі здушеного сміху вдоволення цілій фамілії мало легені не луснуть. А часом такий заперечить коротко, ядерно, та так хамськими словами, що ніхто не важиться далі говорити на ту тему. А все вирішить фамілія холодно і тільки так, як диктують кровні звязки. Після такого вирішення, піде мороз по людині від наявної гущі первісних інстинктів, що ось перед вашим обличчям.

Кандидатам на війтів, асесорів, присяжних та на громадських писарів найбільше труду завдає їхня роля в кооперативі. Вони знають, що їм треба йти з більшістю в громаді, або єднати собі більшість. Вони явно не є ніколи проти більшости, яка виявилася. Та вони часто „нейтральні“, хоч тайком лучаться зі всіми силами світла й пільми для вдоволення амбіції чи для їхніх особистих інтересів. Вони нерадко йдуть в завідуючі органи кооперативи, бо влада і їхні жінки не глядять на це ласкаво. Та вони всюди мають своїх довірених. Їх пізнаєте по тім, що подають вам не одну, а обі руки, кажуть „споважанням“, як вони старші, то хваляться знайомством з найголоснішими нашими экс-політиками, колиж вони молодші, то радіби багато знати про теперішних політиків і кооператорів. Вони, тимчасом, не вносять ні зла, ні добра до кооперативи, вони вносять тільки себе.

Зрештою всі ті групи членів кооперативи, яких ми досі описали, вносять до наших установ лишень себе. Інтерес кооперації розуміє тільки свідома, морально здорова групка членів хліборобів, а само собою і свідомих ремісників чи робітників, як такі де є. Є поміж ними не раз і богатші, та велика більшість бідніших. Вони менше або більше грамотні, але якусь газетку всі читають. Вони і ундівці, і радикали і, буває, сельроби, але в кооперативних справах все говорять до речі. Вони згрубша обізнані з кооперативними виданнями і з умовами праці в краєвих централах. Деякі з них питають про Івана Сорокатого. Та не латають вони дір, ні в громаді, ні в кооперативі так пильно, як колись Іван Сорокатий латав діру в мості. Вони кажуть: „Нема з ким, все отце (вони і справді часто кажуть „отце“ а не „се“), що бачите (значить інші групи членів) — сама сліпота, яка не знає чого хоче, або голота, яка хоче лиха кооперативі. Нам з ними не по дорозі“. Так часто оправдує „духова аристократія“ села свою безчинність в найважливіших кооперативних справах.

А інтелігент на селі все бажає якнайкращого добра кооперативі. Він всюди радий допомогти, порадити, сам все зробити. Було би все гаразд, якби оправдував ділом добру волю. Коли є де такий (а бувають!), то стає легко провідником свідомих, гарних людей і з успіхом боронить громадських установ та виховує і підносить громаду. Мати таке значіння бажає майже кожний наш інтелігент на селі. Що з них 95% того значіння не має, так виною тому не брак добрих інтенцій, а недостача розуміння ваги дрібної, щоденної, упертої праці з громадою та звичай при першій ліпшій невдачі вносити високо ніс, відвертатися до всіх спиною і, бажаючи всьому якнайкращого добра, цілком нічого не робити. Там, де інтелігент нічим не зражується, де в кооперативі виповнює зразково прийняті на себе обов'язки, — там мусить мати успіхи. Та, звичайно, інтелігент на селі як книговод не провадить систематично книговодства, як голова надзірної ради, не скликає засідань, не є в курсі справ кооперативи, не читає видавництв про кооперацію, не має що цікавого і актуального сказати членам, одним словом, ніхто не знає чому він є прихильником кооперативи і чому їй так багато бажає добра. Супроти того, всі інші гурти „провадять“ кооперацію, а не ті, що від них провадження, нераз, вимагають.

Приглядаючися тому „провадженню“ кооперативи, приходиться боліти душею, а все хочеться кликнути:

Панове Педагоги! Виховуючи молодь, будучих громадян, звертайте дуже пильну увагу на навчання глядіти на цілість життєвих справ, але ще пильніше вчіть звертати увагу на дрібну, щоденну, нераз навіть, здавалося би, формалістичну роботу, бо через недостачу таких формальностей валиться все. Та ще вчіть упертості в громадській праці, щоби ніхто і ніякі неприхильні обставини не відганяли людей від громадського діла, бо тепер наших громадян відгонюють від него навіть дрібниці, про які й говорити нераз стидно.

ОЧЕВИДНІ ОСЯГИ.

На поревізійному зібранні членів кооперативи в селі, яке має 150 господарств, викладав ревізор, що за пів року торгувала кооператива в ам. долярах за споживчі товари поверх 500, за яйця 200, за тютюневі вироби 250, в склепі є товарів на суму поверх 200 ам. дол., а розборгувала кооператива другу таку суму. Кооператива існує третій рік, має власного маєтку на уділах і на запасному фонді до 300 ам. доларів, а задовжилася на 250 ам. дол. В селі є приватний склеп, який торгує майже так само. Мову чисел не дуже розуміють хлібороби, однак, як кооператива існує кілька літ, таки вчаться розуміти значіння чисел. В данім випадку заінтересувався наведеними числами селянин, в якого ревізор

ночував і селянинові ті числа пояснив. Чудуванню селянина не було кінця. „Деж я надіявся, що в такім склепику, в такій будці є такі суми, що на таку суму село купує, що прокурює річно більше, як тисячу американських долярів (в селі є ще і друга трафіка), то є до десять моргів доброго поля? Якаж мала супроти того склепику вся моя газдівка, моя царина, сіножать, корови і коні?!“. Так і є, всюди поменшилася гордість наших газдів, їх поле та мертвий і живий інвентар, відколи їм показали рентовність торгівлі. Всюди зачинають обчислювати, думати над поплатністю господарки взагалі, а подиноких складників її зокрема, думати над всім, від чого залежить матеріальний успіх. Хіба таке загальне думання не має першорядного значіння? Хіба це не є очевидний осяг кооперації: спершу, головню споживчої, а потім молочарської і інших її родів?

Історичне життя українського народу глибоко вкоринило в нас віру, що тільки доля, тільки добрий пан може допомогти і виратувати з лиха. Вслід за цією вірою, жило довго переконання в масі, що всю життєву енергію треба направляти тільки для служби томуж багатирю і для улагодження собі його ласки. Хібаж не бачимо, що в права вселаскавішої долі, доброго богатиря — пана, царя, чи протектора, помалу входить і у нас освіта, знання, персональна меткість, а головню добра, жива організація? Хібаж який інший громадський рух має кращі осяги в поборюванні ворожого життю пасивности, як їх має кооперація?

Усі знають, що громадянство хоче мати своїх героїв і що є багато таких, які довший час дуже красномовно, і тому з успіхом, вмовляли і вмовляють в громаду, що вони герої. Не легко було найти пробний камінь на таких, головню, на льокальних героїв. Тисячі їх тепер шороку демаскують тим, що ставлять такого героя на сторожі кооперативного добра, а в тому характері, дуже часто хутко показується: яка це людина. Правдивий герой щоденного змагання, герой сірої праці, хоч і не широкої губи, — йде вперед. Чи це для нас маловажний осяг кооперації?

Одна, невеличка пекарня нашого громадянина у Львові була захиталася. Вона не мала відповідного збуту, її адміністрація виходила задорога, власник стратив був надію на розвиток підприємства і його енергія впала. Але дільниця Львова, найближча тій пекарні, взялася ратувати пекарню. Певно знову якась політика?.. Ні, не було політики, а було так, що одного тижня двох молодих студентів зложили візиту всім нашим громадянам і установам відносної частини міста та пропонували брати, на пробу, печиво з їх пекарні. Хто не хоче в цих часах пробувати? Отже багато з наших людей зачали пробу з „новою пекарнею“. Тим пробованням, цілком несвідомо, виратували були вже майже ліквідуюче

підприємство, яке на спілку взялися провадити, також на пробу, згадані студенти. Само собою, що, крім відваги, мусіли ті без-грішні молодці мати ще немалий організаторський талан. Та — головно — відвазі (так і є відвазі!) тих студентів треба чудуватися! Хіба давні часи, коли взагалі відвага такого характеру не була можлива у нас? Тепер дуже часто збирається нашим людям на таку відвагу, а ми гвєрдимо, що це очевидний вплив спопуляризованя кооперацією гасла самодіяльности.

Кооперація взагалі, а як бачимо, споживча кооперація зокрема, дає товчок революції мозгів. Вона змінює психічне наставлення маси до життя, а то навіть тоді, коли не йшлося до тої мети свідомо та цілком доцільно. Тож і можна говорити про очевидні осяги кооперації, хоч і не згадуємо про зачатки нашого промислу, який розвинувся головно завдяки підготованню умовин під него споживчою кооперацією, та не згадуємо про немалі на наші стосунки зарібки, які лишаются на селі і в місті завдяки кооперації.

ЧОГО ЩЕ ТРЕБА?

Наша початкова школа дуже доцільно навчає всяких історичних легенд та патріотичних пісень, але мало приготує до практичного життя. Так було і давніше. Тому-то, фактично, не є легко селянам провадити якенебудь зорганізоване діло, що вимагає рахунків, бюралістики, засідань, тощо. Та ще, мимо казкових міліонів зайвих рук, не має селянин у нас зайвого часу. В кожній порі року є в него щоденно „дуже пильна“ праця. Вона дрібна, вона мало пожиточна, її можна хуше і краще виконати модерним зняряддям, та тогож зняряддя нема і нема на чім його пристосувувати, а без своєчасного викінчення всяких дрібних праць і те мале „господарство“ цілком заснітилося би. Тому на нашому селі чоловік вічно гонить жінку до праці, а жінка чоловіка та всю родину, і все іде в господарствах якась невідкладна робота.

Узгляднюючи такі умовини життя, требаби, перед кожною організаційною акцією, найбільше пожуритися над тим, щоби організацію села було провадити дуже легко. Все діловодство сільської організації повинно бути якнайпростіше, а кожна чинність повинна прямо провадити до всім зрозумілої, ясної мети.

Організуючи по війні нашу споживчу кооперацію, ми, здається, замало дбали про те упрощення роботи. Ми допустили — як було тут вже сказано — до великого задовження споживчих кооператив, та до безладного роздавання кооперативами товарових кредитів, в слід за чим конечно є провадити на селі точно ріжні списки, викази, книги головні і побічні, нотувати речинці платности, виставляти

векслі, старатися о стягнення розданої готівки, латати діри, журитися постійним браком готівки на товари, конъюкту-рою, тощо. В тій суматосі не то малограмотний селянин, але і добре освічений інтелігент замотується. Напевно ж ніхто не бачить в тім вертипороху стежки до ясної мети.

Перед війною, здається, краще розуміли труднощі на-шого села. Перед війною більше розуміли, що, як вже роз-починати організацію споживання села, — то треба роз-починати організаціями споживчих кооператив тільки строго по рочдельській системі. Тоді був майже фанатич-ний оборонця і пропагатор тої системи: Іван Петрушевич. Людина великої інтелігенції, скромних бажань, тихенький мрійник, простий, ясний в популярних писаннях, а завзятий „рочделівець“. Правда, не ввіли перед війною побороти об'єктивних труднощів, які були тоді для організації спо-живчих кооператив, однак напевно тодішні проби і пропа-ганда промостили шлях повоєнній кооперативній роботі. Пригадуючи ті часи, хотілося би, щоби і тепер авторитетно боронили всюди чистоти рочдельської системи та консе-квентно розяснювали безсистемну заплутаність нинішньої практики, яку нераз на долі кооп. будівлі приходиться стверджувати. А, поміж іншим, ця практика на долі виказує напевно, що тільки строго бережені рочдельські принципи є запорукою кінцевої легкості провадження та найхутшого осягання мети в споживчій кооперації села.

Мету осягне тільки той, хто до неї змагає. До коопе-ративної мети мають змагати всі члени під проводом управи. Проводити, значить точно виконувати обов'язки прийнятого уряду. Урядовання виявляється в видаванні розпоряджень та наглядом над виконанням їх, а також виконанням до-ручених до полагодження справ. Поручення видають орга-нам кооператив їх ревізійні центральні. Доручення висилають письмом або передають через ревізорів та делегатів. Нераз по кількакратно видається ті самі доручення, а успіху нема. Нема кому авторитетно зарядити виконання доручень, або нема кому контролювати, чи доручення взагалі виконуються або чи виконуються їх точно. Володіти нема кому в багато наших кооперативах! Не хочуть дорученнями чи наглядом оден одному доскулювати, бо „це кум, сусід, це не випадає, бо не хочу з ними та з його фамілією задиратися“. Призна-ють слушність та доцільність доручень, але раді би, щоби ре-візор, чито взагалі хтось зпоза села, сам все виконував чи змусив до виконання. Мати владу на селі, — значить бути для всіх і для всього „мягким“, оправдуючим, та все про-являти успішну творчість у викрутах. Так виконувати вла-ду учили громади віками адміністраційні уряди і все було найвищою чеснотою найти на селі викрут супроти жадань панів. Ті штучки переносять і на нашу кооперацію. Треба признати, що ревізійні, автономні кооперативні установи ви-

являють велику дидактичну працю для кращого виховання громадян, як їх виховали публичні уряди, але, супроти вікових занедбань, збільшення тих зусиль усе ще є дуже бажане.

Не тільки членів завідуючих органів усіх кооперативних установ, але взагалі усіх членів кооператив здалося би зачати більше, чим досі виховувати та наглядати. Навіть вже десь буде доцільно і на селі заряджувати — не кажу — іспити перед вступленням члена до кооперативи, але бодай іспити з кандидатами на членів завідуючих органів та зі службовцями: про завдання кооперації, про постанови статута та про обов'язки членів. Також здалося би масове періодичне розповсюдження добрих, коротких, дуже популярних, а мистецько бездоганних публікацій про кооперацію. ГКЧ доходить, найдалше, до якоїсь одної особи з управи чи з надзірної ради, а весь великий загальний членів не користує зі знаменитого, актуального, популярного, а поданого у відомій приступній формі пропагандистичного матеріалу цього нашого тижневика. Хіба не кривдимо цим наше кооперативне суспільство і взагалі широку громаду? Кривдимо, а супроти немалих видатків на пресу, осягаємо, здається, дещо мізерніші успіхи, як задумали. — Рівнож право виключування з членів кооперативи можна би вже було частіше стосувати, чим досі. Хіба наприклад, треба в членах таких, що річно ледви за кілька золотих накуплять в своїй кооперативі, хоч самі не бідні і купують в рік на кілька соток товарів, які є в організації, або збувають свої продукти поза організацією? Таких всюди найдете в кооперативах, і то людей з великими претенсіями до неї. Взагаліж, дуже дешевеньким є наш старий поклик „Збільшуймо наші ряди — еднаючи нових членів“, а треба би частіше покликати „Прочищуймо наші ряди, виполюючи хабуззя на кооперативній ниві!“

Та ще всім нам треба бути дуже скромними в кресленню плянів, у фразеології, в усіх наших відношеннях до приятелів кооперації, а ще більше у відношеннях до її критиків, а навіть і до ворогів. Тяжка є кооперативна праця, та тихенька вона, бо найкращим її ефектом не є гомове слово заповіту чи хвальби, а число, голе число торгів, маєтку, зисків, число щораз тихших, а щораз краще працюючих громадян та ще щораз нові області життя справді опановані кооперацією.

ГЛЯДИМ У МАЙБУТНІСТЬ!

Гарне вражіння зустрічі з людиною, яка провадить упорядковане життя. Буває, що така людина живе бідно, латка на латці, але нікому нічого не довжна, не живе на кошт другого, нікого не бажає оманити, „натягнути“, випровадити в поле. Глядиш у вічі такої людини і бачиш там солідність, непідкупність, самовпевненість, а ляку перед злиднями ні кріхитки. Коли прийдуть злидні, то зустріне їх готовість

обмежити персональні вимоги до життя геть-геть далеко вниз і вага стане на рівні та не будеться відчувати злиднів.

Коли в народі більше таких одиниць, то не страшні кризи, не страшні світові удари. Все перенесеться, все піде гладко. Само собою зорганізуються в скруті органи оборони і будуть вони мати послух. Опозиції там не злегковажуть, а, вдумуючися в її пропозиції навіть більше, чим в голоси своїх, будуть осторожніші в життю і проявлять творчість, якою переможуть тяжкий час.

Кооперація, яка всім своїм уладженням повинна навчати упорядкованого, солідного життя, яка має шукати все добре, що лучить громадянство, кооперація, в якій свідомо, щоденно малиб реформувати життя, бити в дикі інстинкти, а помагати ростови людяности: — повинна бути прибіжищем для всіх, хто бажає стати кращим, чим є, хто бажає, щоби все життя було кращим, чим є тепер. Алеж треба дійсно в кооперації всюди розбуджувати тую тугу до кращого життя, коли маємо єднати собі щораз більше гарних одиниць та виховувати всіх!

Пірнувши в щоденні „інтереси“, забувають не раз кооператори на реформаторські завдання кооперації. „Признаюся, що не йдуть у нас публікації про якісь тьмаві ідеали будучности та фантазії мрійників. Нам оплачуються тільки видавництва на теми практичні, на семи сейчасової корисности“ — каже кооператор. Зле, що воно так є! Зле, бо коли відберете кооперації всякі реформаторські мрії, — то чим, властиво, буде різнитися наш рух від приватної крамарщини? Зле, бо коли тільки саме змаганням до сейчасової корисности буде нашим провідником, то кооперація не виховає нікого, і в імя власне тогож гасла корисности будуть розтягати спільне добро і ним зловживати, а найбільша скількість ревізорів не pomoже.

Щоби стати гідними волі, треба — давно сказано — задалегідь вимітати хату на прийяття її. У нас є що вимітати! Повно у нас всюди спекуляції, визиску, хижацтва. Реформаторські зусилля споживчої кооперації рочдельської системи знаменито очищують хату. А упертости, а завзяття в праці додадуть всім мрії про гарніше майбутне. Не гонім реформаторських мрій з кооперації! Теперішність скрізь показує, що нечувані ніколи в історії жертви можуть маси складати для „мрій“. Хиба це не для нас наука?

Учімся! Реформуємо всюди кооперацією особисте та громадське життя, будім віру в перемогу над хижачком в людині, биймо відважно всяке хижацтво в кооперації і всюди в громадському життю. Тоді не буде кооперація тільки хвилиною емоцією для нас, а буде щораз рости, щораз могутіні успіхами та витисне печатку на народі, з якою піде відважно і бодро в мандрівку століть, все готовий боротися із найгіршим лихом. А лиха все буде повно і все треба буде боротися з ним...



Biblioteka Narodowa
Warszawa



30001018574607

619542768

8337

25. PAZ 1932